

ACC. N:R M. 16779:1-15.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Kerstin Arcadius*
Härad: *Tingelstad* Berättare: *Erik Nilsson Hall, Gärnäs*
Socken: *Tvedestorp* Berättarens yrke: *uppköpare, älsare m.m.*
Uppteckningsår: *1967* Född år *1896* i *Gårdlösa, Tvedestorp*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Marknader m.m. s. 1-15.

Skriv endast på denna sida.

ACC. N:R M. 16779: /

16.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Erik Nilsson Hall gick först i lära för att bli toffelmakare, men kom aldrig att utöva det yrket. Dagsförtjänsten blev inte mer än ungefär 60 öre och det tyckte inte Erik Hall räckte. När lärotiden var slut började han istället handla med olika varor, först som medhjälpare åt andra handlare, sedan som sin egen. Hans mor oroades av att sonen var "ute på väjarna" och hade helst sett att han haft ett ordentligt yrke.

Förr hölls marknad även i Smedstorp, då stod där två stora tält, där modern serverade. När Erik Hall var ca 16 år gammal gick han till denna marknad för att köpa sin första häst. Han hade 70 kronor med sig, han och modern hade gallrat betor före marknaden och tjänat 35 kronor var. Man kunde få en gammal bondhäst för 60 kronor, men en fin, hygglig häst fick man betala 150 kronor för. Den första hästförsäljare som Hall stötte på var "Vallackaren", Anders Brolin, som då kunde vara i 60-årsåldern. Brolin presenterade sig ungefär med orden: "Jag är från Ry, det är inget bry i Ry." Han hade en speciell "ed" som han använde ofta, den löd: "min krona och själ". Erik Hall höll på att köpa en häst av honom, men modern som upptäckte vad som var på färde, kom ut ut tältet och hindrade honom. Hästköpet blev

ACC. N:R M. 16779:2.

17.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Hästköpet blev dock av hos en annan säljare, till vilken Hall betalade så mycket han kunde. Resten skulle betalas så småningom och reversen har Hall kvar än idag.

Anders Brolin var son till rackaren Kristian Brolin och gift med en kvinna med namnet Vendela. Han var bosatt bl.a. på Söndrevång och i Måns-lunda.

1917 kom Erik Hall hem till Gårdlösa efter exercisen i Ystad. Han hade inte haft någon häst på de åtta månader som gått sedan han ryckte in, så nu ville han till Kiviks marknad för att "handla ök". Han gick då till fots från Gårdlösa till marknaden tillsammans med en flicka och med en "ägga-kaga", det var deras matsäck.

"Jag tror knappt vi drack något kaffe på marknaden. Det var bara surrogat de hade. Det var ju i brinnande krig och inte så gott om det. Man märkte att det var svårt, det var bara skrot de hade på marknaden då." Någon häst blev det inte heller. Det var endast tattarna som hade djur till överkomliga priser - ändå hade Hall 2.000 kronor med sig som han sparat ihop - men av tattarna ville inte Hall handla.

ACC. N:R M. 16779:3.

18.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Flickan som han hade i sällskap var dotter till en murare och hade mist sin mor och två av sina fem syskon i någon sjukdom. Fadern var en präktig karl som vandrade till fots till och från sina olika arbetsplatser.

Om söndagarna kavlade han upp ärmarna, tvättade sina ungar, bakade och gjorde allt. På marknaden ville flickan tvunget gå på cirkus och där fick man se en bock som stod på en tunna, en häst som kunde klockan och pellejönsar.

Under detta marknadsbesök fick Erik Hall se en liten tjock man som bar en hög mössa. Samtidigt var där "ett grannt folk från Kronovall" som ville köpa mössan av mannen. "Var har han fått tag på den?" frågade de. "Den är från Kalendaregatan" svarade mannen, " i Malmö". Ett par år senare fick Hall veta vem denne man var. Händelsen från 1917 hade etsat sig fast hos honom, så att när han sedan i sällskap med en god vän mötte mannen igen passade han på att fråga vännen vem denne var. Det var "Slimmingefriaren." Han hade fått sitt namn av att han var från Slimminge och att han friade till de flesta kvinnor han mötte. Men han ville ha en högbröstad kvinna och han drog sig inte för att handgripligen undersöka om de kvinnliga

ACC. N:R M. 16779:4

marknadsbesökarna höll måttet. "Slimmingefriaren" var på nästan alla Skå-
nes marknader, bar alltid rutig väst och fler, granna klockkedjor över
bröstat. Ibland bar han vatten till tälten.

1920 flyttade Erik Hall till Listarum och började umgås med sönderna Lind-
roth i St Olof. "Vi begynnade vänskas och liksom hjälpte varann på mark-
naderna när vi skulle handla öka, så det blev fördelaktigt."

En annan man på marknaderna var Karl Gustafsson från Ljungstorp. Han var
tattare av Svarte-Pettrarna. Svarte-Petter själv var hans farfar, hans far
hette Gustaf Petter och bodde vid Mockavad vid Degeberga. Karl Gustafsson
hade tidigare bott i Lyngsjö och kallades "Lynse-karlen". Hans hustru het-
te Maria men omtalades mest som "Wernan" då hennes fars namn var Werner.
"Lynse-karlen" hade tidigare varit gift med Marias syster och hade 24
barn i bägge äktenskapen. Ibland låg de över i Smedstorp, då var man mer
rädd för henne, "Wernan", än för honom, "Lynse-karlen".

De handlade med lump och lerkärl. Han sålde "ler-kruck" (lerkrukor) och
"sätt", bl.a. De senare var runda och försedda med öra och man hade ett
talesätt om dem: "Hemma har far sitt sätt och mor hon har sitt sätt och

19.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16779:5.

20.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ungarna har sina sätt. Far han slog sönder sitt sätt, men han köpte sig ett nytt på Kiviks marknad." Ett "sätt" skulle alltid barnen ha som gåva från marknaden. En del använde "sätt" som potta.

Hästar har varit Erik Halls stora intresse och med häst och vagn har han alltid förtjänat sig sitt uppehälle. Några gånger skjutsade han försäljare till Kiviks marknad. Vid Smedstorps station bodde en kvinna vid namn Metta Skog. Hon var änka och gjorde korb som hon sålde på marknaderna. Det fanns ett slakteri, Håkansson's, i Smedstorp, dit rullade hon med "kassabör" och köpte ingredienser. För 1 krona fick hon inälvor, skanker och allt sådant och huvudet som det var med ögon och horn på. Så gjorde hon korb och sylta och liknande, då luktade det alltid så gott för hon hade lök i korven. Hornen torkade hon inne i sin stenugn. Erik Hall köpte någon gång av henne till benmjöl.

För "Skogschan" (Eriks benämning på Metta Skog) skjutsade Hall till Kiviks marknad åren 1913 och 1914. De körde då upp kvällen innan och låg över i vagnen. Men det var inte så lätt att sova vid marknadsplatsen, för där rådde ett förfärligt liv hela natten. "Skogschan" var klädd i en lång,

ACC. N:R M. 16779:6.

rödbrun kjol med en jättestor "lomma - som man tänker sig i ett par karla-
byxor", där stoppade hon ner sina pengar och så stack hon ena handen i
fickan och gick omkring och skramlade med sin kassa. Ibland lade hon
pengarna i en Smålandsbörs. De hade bestämt att köra upp till marknaden
också påföljande år, 1915, men innan sommaren kom var "Skogschan" död.

"Skogschan" rullade också till gallicerna och sålde sina ringformade kor-
var. Gallicerna kom från Gallicien i stora flockar och drog bl.a. till
Ingelstads gård där de gallrade betor. De bodde förfärligt dåligt och det
var stor fest för dem, när "Skogschan" kom med sin rullebör. Gallicerna
var rätt granna, men förskräckligt klädda. En del av dem gifte in sig i
bygden.

Metta Skog var en rejäl kvinna. Hon hyrde ut bottenvåningen i sitt hus
och bodde själv i ett rum upptill. På några ställen dit hon rullade,
fick hon skulor och annat avfall alldeles gratis. På det kunde hon föda
upp ett par grisar. Betor köpte hon för 5 öre spannen. Det var betor som
ungarna i Smedstorp plockade upp från vägen när bönderna farit förbi med
sina betalss. Erik Hall var med som pojke och plockade upp sådana av-

St.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R

M.

16779:7

22.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

fallna betor. "Metta hade liksom lite knallblod i sig. Hennes far hade gået med posen."

Bengta Johansson hette en annan försäljerska som Hall skjutsade till Kiviks marknad. Hon bodde egentligen hos ett barn i Malmö, men om sommaren hyrde hon ett rum i Smedstorp och kom dit och kokte karameller. Det var polkagrisar som hon stod och drog och en brun sort som liknade knäck och som hon måste skära upp innan den stelnade.

Erik Hall låg alltid i sin vagn när han körde till marknad. Han hade matsäck med sig, "bra med hembakat bröd och spejefläsk". På marknaderna handlade han ök, bytte tills han fått den häst han ville och till det pris han tänkt. Varje affär skulle avslutas med "liköp" som 4-5 man kunde delta i. Ibland bjöd också alla inblandade på garsin "vänna" (öl). För det mesta körde Hall tillsammans med någon god vän, t.ex. de förut nämnda Lindroths i St Olof. I varje fall behövde han aldrig köra ensam till marknaderna, det var alltid någon i bygden som ville ha skjuts till platsen. Hall var på alla marknaderna i Skåne, Kristianstad, Hörby, Kivik, Tomelilla, Sjöbo m.fl. På väg till Hörby for han alltid upp om Christineföf

ACC. N:R M. 16779:8.

25.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

till Ludaröd, där det bodde en kvinna som kokte karameller. "Karamell-Else" kallade man henne. Hon var stor och tjock och hade alltid glasögon. Hos henne vattnade man hästarnal där var ett så gott vatten, det växte ormbunkar på muren inne i brunnen. Ibland bjöd "Karamell-Else" på kaffe och bröd. Baka kunde hon verkligen, hon bakade på ägg och så hällde hon lite av sin karamellfärg i brödet. "Det var grannt att se på." Sina karameller sålde hon bl.a. i Kivik, Simrishamn och Smedstorp. När hon kom söderöver brukade hon stanna hos Hall och vattna hästen - man bytte så att säga. Från "Karamell-Else" for Hall vidare till en sergeant där han fick ligga över och där han fick foder till hästen. Sergeanten var gift med en bondtös, så det var fullt med präktiga dynor i huset och man låg mycket finns hos honom. "Vallackaren" brukade också övernatta hos sergeanten, men han fick ligga på logen. Hur tidigt de andra inne i huset än steg upp, så hade "Vallackaren" alltid hunnit före och gett sig iväg. Han hade en gul mähr som han bytte bort och igen flera gånger. Den märren var oftast den första häst man fick syn på när man kom tidigt till en marknadsplats. Då brukade man säga: "Där står Gulan och hälsar gomorron." Det var detsamma som: "Vallackaren är här."

ACC. N:R

M. 16779:9

24.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När "Karamell-Else" tog till Hörby marknad låg hon över i Långaröds prästgård.

Man skulle vara snyggt klädd när man besökte marknaden, men Erik Hall tog aldrig sin bästa kostym, eftersom han oftast övernattade i sin vagn. Slips hade han alltid med sig. Det var "tvång på slips" om man gick på restaurang, vilket hände ibland, bl.a. i samband med Kristianstads marknad.

"I tälten kunde man få mat, så där lite primitivt, en biff kanske." Dessutom såldes kokt potatis, som man köpte en portion av och åt på stället, den rökade köpte man en bit av för att ta med sig hem. Det var i början av säsongen och försäljarna tjänade bra på ålaffärerna. Fisken såldes oftast av Kiviksbor, fiskare från andra orter tog sig helt ledigt på marknadsdagen och kom som besökare.

Ett år var det så torrt att man fick betala 10 öre för en spann vatten, som hämtades i Vitemölle. Marknaden flyttades tvärsöver vägen ett år, för det var mul- och klövsjuka på det vanliga fältet. Den hölls visst på Per Olssons ägor, han hade ju del i marknaden. Den andre som ägde marknaden kallades för "Kungen" och bodde i Hjälmared. Han var stor och kraftig och

ACC. N:R M. 16779:10.

25
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

gäckionskring med en stor påse om halsen. I den lade han betalningen som han tog upp av försäljarna. Det gick inte alltid så lätt, det var inte alla i stånden som kunde betala sin avgift, alla sålde ju inte lika bra.

En gång följde Halls hund efter sin husses vagn till Kiviks marknad. Det var inte alls meningen att hunden skulle med, men Hall hade inte haft den så länge att han hunnit lära den att de n måste stanna hemma.

Uppe på marknaden gjorde Hall ett bra hästbyte. Det var så bra att han tyckte det var bäst att ge sig av innan de andra började känna sig lurade. Hall kom iväg i en väldig fart och hunden hann inte med, utan blev kvar. Den såg aldrig Hall igen. Det förekom att luffare och sådana hade hund med sig. De låg ju ofta utomhus under nätterna och då var det bra med en vakthund.

Hästaprångarna hade en del trick för sig, för att deras hästar skulle se mera pigga ut. De gav hästen ett rapp med piskan, som satte liv i honom, men det gällde att placera rappet så att det inte blev något märke i skinnet efteråt. "Caroli" hette en zigenare som Hall köpte fina hästar av. "Carolis" hustru kallades "Vackra Maria" och tillsammans drog de runt

ACC. N:R M. 16779 : //

med gyckelspel och annat som de kunde tjäna pengar på. Ibland kom de ända uppe från Dalärna ner till Kiviks marknad.

Liar, lieskaft och rivor skulle man alltid köpa förr. Karlarna skaffade sig ofta en "Anders Persare", en kniv som alla drängar hade när det inte var dukat med kniv till måltiderna. En Smålandsbörs skulle man också ha. Skillingtryck och små vishäften kostade mellan 10 och 15 öre och var mycket populära. Man kunde snappa upp någon trevlig melodi när man var på dansbanan och sedan försökte man få tag på orden i något skillingtryck. Erik Hall lärde sig dansa när han var i konfirmationsåldern. Några av de ungdomar som gått och läst tillsammans samlades hos Jens Linds i Gårdlösa. Där fick de hålla till i köket som hade stengolv, någon sjöng och så dansade man så gott man kunde - med trätöfflor på - till sången. Så småningom vågade man sig sedan till traktens dansbanor.

Det tog ungefär två timmar att köra mellan Listarum och Kivik. Erik Halls mor serverade också i tält på Kiviks marknad. När hon satt i vagnen på hemväg var hon alltid så glad att marknaden var över. Hon var hela tiden orolig under själva marknaden och trodde alltid att något skulle hända.

26.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16779:12.

27
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Det kunde vara farligt. Erik Hall reste mellan marknadsplatserna på nätterna och speciellt i Maglehems ora kände man sig osäker. Där satt alltid Hall med svingeln i handen när han körde genom. En gång var det en sådan orkan så att Hall och den man han hade i sällskap måste övernatta mitt i oran. På morgonen när de körde vidare fick de veta att ett tattare-sällskap legat alldeles intill och då tyckte de att de haft tur som inte råkat illa ut.

På Kristianstads marknad fanns stenhuggare från Immeln och blekingar från Ryssberget som sålde hästar. Elof hetten en man som kallades för "Tjocka polisen" och inte brydde sig om ifall han hade en blå och en röd strumpa på sig. Han hade hästar av Ölandsras som var bra. Från Mörrum kom "Laxahandlaren" han hade ett träben.

I Härlöv bodde några original. Det var två börder som kallades "Bollringapågarna" för deras far var känd som "Bollringen". Bröderna köpte upp magra ök, gödde dem med kokad rågröt och sålde dem sedan till slakt. Deras far var mycket stolt över dem, sedan de en gång gjort en affär med djur och tjänat 20 riksdaler och nya lädertömmar. Nils och Per hette de. "Boll-

ACC. N:R M. 16779:13.

ringen" själv gjorde kvastar som han sålde till järnvägen.

Erik Hall har handlat med allt som han kommit över och kunnat tjäna en slant på. Sista veckan i september började bönderna klippa svansarna på sina hästar. Då körde Hall varje dag med tagel till Karl Persson i Ystad. Taglet kunde man få mellan 10 och 20 kronor kilot för och fram till mitten av oktober kunde han hålla på med turerna.

En tid handlade Hall med fisk. Då körde han till Simrishamn och köpte ut en liter sprit. I väntan på fiskebåtarna låg han och sov i ett hamnhus, i det rum där fraktsedlarna skrevs ut. Där låg många fisknät på golvet, och dessa förde Hall ihop till en bädd. När så båtarna kom in från fisketuren handlade Hall direkt av fiskarena, bjöd dem på 1 sup och fick i byte 7-8 valar sill. Sillen kostade 30 öre/val och han kunde lasta 80 valar på sin vagn. Men då fick han också gå uppför Möllebacken vid stadens utfart för att inte fresta på hästen för mycket. Sillen såldes sedan i trakten kring Listarum, klockan kunde bli bortemot sex på kvällen innan vagnen var tömd och då hade han fått slumpa bort de sistasillarna innan de blev dåliga i värmen. 1924 hade Hall en röd Ölandsmärr och ungefär då

28.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16779:14.

29

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

blev det mera noga med fiskahandeln, så Hall tvingades köpa upp av fiskhandlare och det kunde ju inte bli lika billigt.

På höstarna kom det många resande till stationen i Smedstorp, vilka skulle sälja åt grossister. De hade koffertar med sig som var så tunga att det behövdes två karlar att lyfta dem. Dessa resanden skulle ha skjuts till affarerna i bygden. Skjutsen tog en hel dag, så Viktor Åkare hann inte med allt utan skickade bud till Hall och bad honom hjälpa till.

Hall skjutsade till alla småorterna, bl.a. ner i Mälarhusen, det fanns ju förr betydligt många fler affärer än nu. Vid varje butik skulle kofferten lyftas av och bäras in i lokalen. Där packade den resande upp sitt sortiment och handelsman fick säga vad han ville ha till julkommersen, så skrev man en beställning på det. Ofta slutade en sådan skjuts på Hotell Svea i Simrishamn. Betalningen var sjukronor per dag för häst och karl, men så åt också hästen 5 kg säd under en sådan tur.

2 kronor mindre, men billigare foder till hästen, fick Hall när han körde med torv. Torvturen började med att Hall på morgonen körde till St Olof där det fanns ett "torvalag" och hämtade ett lass som skulle till

ACC. N:R M. 16779:15.

SA.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Smedstorp. Sedan körde han till Getinge Mosse och läste på nytt. Det var på väg till mossen som Hall passade på att fodra hästen billigt. Alldeles vid Tunbyholm fanns en allmänning och där släppte han hästen på bete en studn.

Från Getinge mosse fick det en linbana med stora korgar till St Olof. En gång var det en man som arbetade uppe på mossen och tänkte att han skulle komma fortare hem, så han hoppade upp i en av korgarna. Men han hade inte åkt mer än en liten bit förrän de stängde av linbanan och där blev han hängande och kunde inte komma ner.

Erik Halls stamfader hette Hallen och var finne. På Hallens tid hade många av byarna i trakten "samsbete". Karlarna gick där och slog gräs och då gjorde Hallen under pauser en "vingjepinn" som gåva till sin fästmö, den har Erik Hall kvar ännu.

Hall har alltid kört med vanligt åkvagn. När han hade stora lass slog han ner häckarna och tog bort sätet och hade bara en benad bräda att sitta på.